श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

ओं नमो भगवते वासुदेवाय

महर्षि वेदव्यासप्रणीतं श्रीमद्भागवतमहापुराणम्

॥ पञ्चमस्कन्धे दशमोऽध्यायः ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

ओं नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीमद्भागवतमहापुराणम्

॥ पञ्चमस्कन्धे दशमोऽध्यायः ॥

श्रीशुक उवाच
अथ सिन्धुसौवीरपते रहूगणस्य व्रजत
इक्षुमत्यास्तटे तत्कुलपतिना शिबिकावाहपुरुषा -
न्वेषणसमये दैवेनोपसादितः स द्विजवर उपलब्ध
एष पीवा युवा संहननाङ्गो गोखरवद्धुरं वोढु -
मलमिति पूर्वविष्टिगृहीतैः सह गृहीतः प्रसभ -
मतदर्ह उवाह शिबिकां स महानुभावः ॥ 1 ॥

यदा हि द्विजवरस्येषुमात्रावलोकानुगतेर्न
समाहिता पुरुषगतिस्तदा विषमगतां स्वशिबिकां
रहूगण उपधार्य पुरुषानधिवहत आह हे वोढारः
साध्वतिक्रमत किमिति विषममुह्यते यानमिति ॥ 2 ॥

अथ त ईश्वरवचः सोपालम्भमुपाकर्ण्योपायतुरीया -
च्छङ्कितमनसस्तं विज्ञापयाम्बभूवुः ॥ 3 ॥

न वयं नरदेव प्रमत्ता भवन्नियमानुपथाः साध्वेव
वहामः अयमधुनैव नियुक्तोऽपि न द्रुतं व्रजति
नानेन सह वोढुमु ह वयं पारयाम इति ॥ 4 ॥

सांसर्गिको दोष एव नूनमेकस्यापि सर्वेषां
सांसर्गिकाणां भवितुमर्हतीति निश्चित्य निशम्य
कृपणवचो राजा रहूगण उपासितवृद्धोऽपि
निसर्गेण बलात्कृत ईषदुत्थितमन्युरविस्पष्ट -
ब्रह्मतेजसं जातवेदसमिव रजसाऽऽवृतमतिराह ॥ **5** ॥

अहो कष्टं भ्रातर्व्यक्तमुरु परिश्रान्तो दीर्घमध्वान -
मेक एव ऊहिवान् सुचिरं नातिपीवा न संहननाङ्गो
जरसा चोपद्रुतो भवान् सखे नो एवापर एते
सङ्घट्टिन इति बहु विप्रलब्धोऽप्यविद्यया रचित -
द्रव्यगुणकर्माशयस्वचरमकलेवरेऽवस्तुनि संस्थान -
विशेषेऽहम्ममेत्यनध्यारोपितमिथ्याप्रत्ययो
ब्रह्मभूतस्तूष्णीं शिबिकां पूर्ववदुवाह ॥ **6** ॥

अथ पुनः स्वशिबिकायां विषमगतायां प्रकुपित उवाच
रहूगणः किमिदमरे त्वं जीवन्मृतो मां कदर्थीकृत्य
भर्तृशासनमतिचरसि प्रमत्तस्य च ते करोमि
चिकित्सां दण्डपाणिरिव जनताया यथा प्रकृतिं
स्वां भजिष्यस इति ॥ **7** ॥

एवं बह्वबद्धमपि भाषमाणं नरदेवाभिमानं रजसा
तमसानुविद्धेन मदेन तिरस्कृताशेषभगवत्प्रिय -
निकेतं पण्डितमानिनं स भगवान् ब्राह्मणो
ब्रह्मभूतः सर्वभूतसुहृदात्मा योगेश्वरचर्यायां
नातिव्युत्पन्नमतिं स्मयमान इव विगतस्मय इदमाह ॥ **8** ॥

ब्राह्मण उवाच
त्वयोदितं व्यक्तमविप्रलब्धं
भर्तुः स मे स्याद्यदि वीर भारः।

गन्तुर्यदि स्यादधिगम्यमध्वा
    पीवेति राशौ न विदां प्रवादः ॥ 9 ॥

स्थौल्यं कार्श्यं व्याधय आधयश्च
    क्षुत्तृड्भयं कलिरिच्छा जरा च।
निद्रा रतिर्मन्युरहंमदः शुचो
    देहेन जातस्य हि मे न सन्ति ॥ 10 ॥

जीवन्मृतत्वं नियमेन राजन्
    आद्यन्तवद्यद्विकृतस्य दृष्टम्।
स्वस्वाम्यभावो ध्रुव ईड्य यत्र
    तर्ह्युच्यतेऽसौ विधिकृत्ययोगः ॥ 11 ॥

विशेषबुद्धेर्विवरं मनाक् च
    पश्याम यन्न व्यवहारतोऽन्यत्।
क ईश्वरस्तत्र किमीशितव्यं
    तथापि राजन् करवाम किं ते ॥ 12 ॥

उन्मत्तमत्तजडवत्स्वसंस्थां
    गतस्य मे वीर चिकित्सितेन।
अर्थः कियान् भवता शिक्षितेन
    स्तब्धप्रमत्तस्य च पिष्टपेषः ॥ 13 ॥

श्रीशुक उवाच
एतावदनुवादपरिभाषया प्रत्युदीर्य मुनिवर
उपशमशील उपरतानात्म्यनिमित्त उपभोगेन
कर्मारब्धं व्यपनयन् राजयानमपि तथोवाह ॥ 14 ॥

स चापि पाण्डवेय सिन्धुसौवीरपतिस्तत्त्वजिज्ञा -
सायां सम्यक्श्रद्धयाधिकृताधिकारस्तद्धृदय -

ग्रन्थिमोचनं द्विजवच आश्रुत्य बहु योगग्रन्थ -
सम्मतं त्वरयावरुह्य शिरसा पादमूलमुपसृतः
क्षमापयन् विगतनृपदेवस्मय उवाच ॥ **15** ॥

कस्त्वं निगूढश्चरसि द्विजानां
बिभर्षि सूत्रं कतमोऽवधूतः।
कस्यासि कुत्रत्य इहापि कस्मात्
क्षेमाय नश्चेदसि नोत शुक्लः ॥ **16** ॥

नाहं विशङ्के सुरराजवज्रा -
न्न त्र्यक्षशूलान्न यमस्य दण्डात्।
नाग्न्यर्कसोमानिलवित्तपा -
स्त्राच्छङ्के भृशं ब्रह्मकुलावमानात् ॥ **17** ॥

तद् ब्रूह्यसङ्गो जडवन्निगूढ -
विज्ञानवीर्यो विचरस्यपारः।
वचांसि योगग्रथितानि साधो
न नः क्षमन्ते मनसापि भेत्तुम् ॥ **18** ॥

अहं च योगेश्वरमात्मतत्त्व -
विदां मुनीनां परमं गुरुं वै।
प्रष्टुं प्रवृत्तः किमिहारणं तत्
साक्षाद्धरिं ज्ञानकलावतीर्णम् ॥ **19** ॥

स वै भवान् लोकनिरीक्षणार्थ -
मव्यक्तलिङ्गो विचरत्यपिस्वित्।
योगेश्वराणां गतिमन्धबुद्धिः
कथं विचक्षीत गृहानुबन्धः ॥ **20** ॥

दृष्टः श्रमः कर्मत आत्मनो वै
भर्तुर्गन्तुर्भवतश्चानुमन्ये।
यथासतोदानयनाद्यभावात्
समूल इष्टो व्यवहारमार्गः॥ 21 ॥

स्थाल्यग्नितापात्पयसोऽभिताप -
स्तत्तापतस्तण्डुलगर्भरन्धिः।
देहेन्द्रियास्वाशयसन्निकर्षात्
तत्संसृतिः पुरुषस्यानुरोधात्॥ 22 ॥

शास्ताभिगोप्ता नृपतिः प्रजानां
यः किङ्करो वै न पिनष्टि पिष्टम्।
स्वधर्ममाराधनमच्युतस्य
यदीहमानो विजहात्यघौघम्॥ 23 ॥

तन्मे भवान्नरदेवाभिमान -
मदेन तुच्छीकृतसत्तमस्य।
कृषीष्ट मैत्रीदृशमार्तबन्धो
यथा तरे सदवध्यानमंहः॥ 24 ॥

न विक्रिया विश्वसुहृत्सखस्य
साम्येन वीताभिमतेस्तवापि।
महद्विमानात् स्वकृताद्धि मादृङ् -
नङ्क्ष्यत्यदूरादपि शूलपाणिः॥ 25 ॥

॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहंस्यां संहितायां
पञ्चमस्कन्धे दशमोऽध्यायः॥